

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 5, Issue 4, December 2017, p. 905-919

Received	Reviewed	Published	Doi Number
01.12.2017	14.12.2017	25.12.2017	10.18298/ijlet.2450

19th Century Poet Nihad Bey and His Divance

Süleyman Anıl TOMBAK ¹

ABSTRACT

Istanbul is a natural capital city in terms of its location as well as being an inspiration source for numerous Ottoman cultures and countless poets throughout the centuries. Therefore, it is not a coincidence that Istanbul is the center of culture and literature. In fact, most of the poets have grown up in Istanbul for centuries except for the leading exceptions when the poet of the period is observed (Isen 2000: 3). One of these poets is Nihad Bey. Nihad, born in 1214/1799 in Istanbul, is the son of Said Siret Bey, the granddaughter and poet of Şerif Pasha, governor of Habesh and Jeddah. Şerif Paşa-zade and the poet of Mîr, died in 1286/1869 in Istanbul / Kanlıca. As a result of the investigations made, a divan belonging to Nihad Bey was found and it was determined that this divan had two copies, one of which was printed and one was printed. In these two copies, it is seen that there are different gazelles with common gazelles. In this work, it is aimed to give information about Nihad Bey's life and to introduce the divan in the light of biographical sources and poems.

Key Words: 19th century, Nihad Bey, Divance

19. Yüzyıl Şairi Nihad Bey ve Divançesi

ÖZET

İstanbul, asırlar boyunca Osmanlı kültürünü beslemesi ve sayısız şaire ilham kaynağı olmasının yanında konumu itibarıyla da doğal bir başkent niteliğindedir. Bu sebeple İstanbul'un kültür ve edebiyatta da merkez olması tesadüf değildir. Zaten dönemin şair kadrosuna bakıldığı zaman önde gelen istisnalar dışında şairlerin çoğu bu asırda da genellikle İstanbul'da yetişmiştir (İsen 2000: 3). Bu şairlerden birisi de Nihad Bey'dir. 1214/1799'da İstanbul'da doğan Nihad, Habeş ve Cidde valisi Şerif Paşa'nın torunu ve şair Said Siret Bey'in oğludur. Şerif Paşa-zade ve Mîr şairleriyle tanınan şair 1286/1869 yılında İstanbul/Kanlıca'da vefat etmiştir. Yapılan araştırmalar sonucunda Nihad Bey'e ait olan bir divançe bulunmuş ve bu divançenin de biri yazma biri matbu olmak üzere iki nüshası olduğu tespit edilmiştir. Bu iki nüshada ortak gazeller olmakla beraber farklı gazellerin olduğu da görülmüştür. Bu çalışmada tezkireler, biyografik kaynaklar ve manzumeleri ışığında Nihad Bey'in hayatı hakkında bilgilerin verilmesi ve divançesinin tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 19. yüzyıl, Nihad Bey, divançe

¹ Doktora Öğrencisi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.aniltombak@gmail.com

1. Giriş

19. asırda edebiyatımız bir önceki asrın devamı niteliğindedir. Şiire yeni bir soluk kazandıran Şeyh Galib'den sonra klasik Türk edebiyatı büyük oranda orijinalliğini kaybetmiş ve asrın şairleri genellikle kendinden önceki şairlerin mazmunlarını tekrarlamaktan öteye gidememişlerdir. Yüzyıllardır bir ordu disiplini şeklinde gelişimini sürdüren bu gelenek son asrında da birçok temsilci yetiştirmiştir. Sadece İstanbul kütüphanelerinde divanı olan şairlerin sayısının 114'ü bulması, bu edebiyatı besleyen kaynakların hala canlılığını koruduğunu göstermektedir (İsen 2009: 157). İşte bu şairlerden birisi de Nihad Beydir.

1214/1799'da İstanbul'da doğan Nihad, Habeş ve Cidde valisi Şerif Paşa'nın torunu ve şair Said Siret Bey'in oğludur. Şerif Paşa-zade ve Mîr şanlarıyla tanınan şair, öğrenimini tamamladıktan sonra meslek hayatına bir süre Divan-ı Hümayun Kalemî'nde devam etmiştir. Ömrünün son zamanlarını Mustafa Reşid Paşa'nın musahibi olarak geçiren Nihad, 1286/1869 yılında İstanbul/Kanlıca'da vefat etmiştir. Nihad Bey'in içerisinde sadece gazellerinin bulunduğu divançesi, tarihi bilinmeyen bir zamanda basılmıştır (İnal 2000: C3 1638). Fakat Nihad Bey'e ait olan el yazması bir divançe daha vardır ki içerisinde gazeller, kıtalar ve müfredler bulunmaktadır. Bu iki divançede ortak şiirler bulunmakla beraber farklı şiirlerin olduğu da göze çarpmaktadır.

Edebiyat tarihi boyunca binlerce şair, insanları kendine hayran bırakan on binlerce eser ortaya koymuş ve bu eserler geçmişten günümüze insanları etkilemeye devam etmiştir. İnsanlar, zamana meydan okuyan bu eserleri her okuduğunda onlardan farklı bir şeyler görmüş ve öğrenmişlerdir. Hal böyle iken edebiyat tarihimizde şöhreti yakalayamamış veya şöhreti kendi zamanında kalmış şairler de mevcuttur. Bu şairleri büyük küçük demeden ilim dünyasına kazandırarak edebiyat tarihindeki yerlerini almaları sağlanmalıdır.

2. Nihad Bey'in Hayatı ve Edebi Kişiliği

2.1. Hayatı

Şair Nihad Bey'in hayatı hakkında en geniş bilgiyi İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Son Asır Türk Şairleri adlı eserinde vermektedir. Habeş ve Cidde valisi Şerif Paşa'nın (ö.1802) torunu ve şair Said Siret Bey'in (ö.1830) oğlu olan Nihad 1214/1799 yılında İstanbul'da doğdu. Öğrenimini tamamladıktan sonra geçimini sağlamak için bir müddet Divan-ı Hümayun Kalemî'ne devam etti. Sıklıkla meclisinde bulunduğu Keçeci-zâde İzzet Molla, Mihet-keşan adlı eserinde Nihad Bey'den "Nihadım" diyecek kadar samimiyetle söz eder;

Sitanbul'a geçmiş idim Salı gün
 Cihan görmesin anun emsâli gün
 Eniştem efendide idi harem
 Çocukları anda der idim görem
 O şeb anda kalmagı cezme eyledim
 Varup toğru hammâma 'azm eyledim
 Nihâdım yanımda ber-â-ber idi

Refikim fakat ol hünerver idi

Şerîf-i vezîrâna oldur hafid

Karındaşımızdır o necl-i sa'îd

Pür etmişdi germ-âbeyi sohbeti

Bir iş mi yanında şeker şerbeti (Özyıldırım 2002: 196).

Nihad, İzzet Molla'nın yol arkadaşı ve kardeşidir. İzzet Molla, Nihad için hünerli, hoş sohbet, mübarek bir insan diyerek onun hususiyetleri hakkında bizi bilgilendirmektedir.

Nihad da buna mukabil, gördüğü makam sahibi kişilerden birinin İzzet Molla, diğerinin de Mısır valisi İbrahim Paşa olduğunu Hersekli Arif Hikmet'e bizzat söylemiştir (İnal 2000: C3, 1633).

Mısır Defterdarlığında bulunan büyük babası Şerif Paşa sayesinde 1247/1831 yılında Mısır'a gider. Mısır valisi olan Mehmed Ali Paşa'nın iltifatına nail olup kâtip olarak atandıysa da daha sonra istifa etmiştir. 1257/1841 yılında Mekke-i Mükerreme'ye giden Nihad bir süre orada mücavir olduktan sonra tekrar Mısır'a döner. 3 yıl Mısır'da kaldıktan sonra 1260/1844 yılında İstanbul'a dönen şaire Mustafa Reşid Paşa'nın himmetiyle saniye rütbesi verilmiş ve Ziraat Meclisi azalığına tayin edilmiştir. Sicill-i Osmanî'de (M.Süreyya 1996: C4, 229) Mısır'da vefat ettiği yazsa da Osmanlı Müellifleri'nde (Bursalı M. Tahir 1972: C2, 306) ve Son Asır Türk Şairleri'nde (İnal 2000: C3, 1635) 1286/1869 senesinde İstanbul/Kanlıca'da vefat ettiği kayıtlıdır. Kanlıca/Fıstıklı'da Şeyh Ata Efendi Dergâhı kapısının sol tarafında gömülmüştür.

Nihad, mavi gözlü, çil yüzlü, sarı-kır sakallı, kısa boylu ve büyük başlı olmasıyla bilinmektedir. Hicaz'a gittiğinde tövbe ve istiğfar ederek kalan ömrü boyunca namazını ve niyazını terk etmemiştir. Herkese bir hediye vermek düşkünlüğü olduğundan ailesi, yanında kıymetli bir şeyler bulundurmamaya özen göstermekteydi.

2.2. Edebi Kilişiği

Nihad Bey, hicvetmeye ve zemmetmeye düşkün bir şairdir (Fatin 1271: 423). Sözüünü saklamaz ve kimseden çekinmez aynı zamanda nüktedan ve hazırcevaptır. Onun bu hicivlerinden devlet büyükleri de dâhil olmak üzere pek çok kişi nasibini almıştır. Güzel fıkralar, hikâyeler anlatarak etrafındakileri neşelendirir. Devlet erkânının meclislerini şenlendirir. Bu özelliği kendisine "nedimlik" unvanının verilmesini sağlamıştır. Nihad Bey'in nüktedanlığına ve hazırcevaplığına şu anekdotlar örnek olarak verilebilir:

Bir gün rahmetli Yusuf Kamil Paşa Mısır'a giderken, Fuad Paşa Kanlıca'dan komşusu olan Nihad'ı alıp birlikte Yusuf Kamil Paşa'yı uğurlamaya giderler. Veda sırasında Yusuf Kamil Paşa, Nihad'a "Mısır'dan sana ne getireyim?" diye sorar. Nihad da "Kanlıca'nın tepesindeki Mihrabad mevkiinde gayet güzel bir yer vardır. Fakat oraya araba çıkmıyor buranın beygirleriyle de ben çıkamıyorum. Bir Mısır merkebi ihsan edilirse memnun olurum." Cevabını verir.

Bir süre sonra Paşa döndüğünde yine Fuad Paşa ile birlikte Paşa'yı karşılamaya giderler. Yusuf Kamil Paşa, Nihad'ı söyletmek için "Nihad Bey, benden merkeb istemiştin. Nasılsa unutmuşum. Şimdi seni görünce aklıma geldi." der. Nihad da "Ne gerek var efendim geri geldiniz ya!" cevabını verir.

Aynı anekdot başka bir anlatıcı tarafından farklı bir şekilde aktarılmıştır:

Yusuf Kamil Paşa, Nihad'a Kanlıca'nın tepesine nasıl çıktığını sorduktan sonra "Sana bir Mısır merkebi göndereyim, Mısır merkepleri yokuşu kolay çıkar." der. Nasılsa bir zaman sonra unutarak vaadini yerine getiremez. Nihad da Hafız Ömer Paşa'ya uygun bir zemini bulduktan sonra "Efendimizi gördükçe vadi buyurulan Mısır merkebi aklıma geliyor." der.

Bir diğeri:

Nihad, bir akşam Yusuf Kamil Paşa'nın konağına gider. Paşa, Nihad'ı dalgın görünce sebebini sorar. Nihad "Efendimiz, kış geldi. Hâlâ odun, kömür ve çoluk çocuğa kışlık tedarik edemedim. Bu hal ile insanda neşe olur mu?" der. Paşa da "Hele şu düşündüğün şeye bak. Yardımcıma söylerim yarın hepsini gönderir." deyince Nihad neşelenir ve hâzirunu güzel fıkralarla eğlendirir.

Gece konakta yatar. Ertesi sabah yardımcıya yanaşıp o yolda bir emir almadığını öğrenince Paşa'ya gider ve akşamki olanları hatırlatır. Paşa, Nihad'ı söyleyip eğlenmek için "Canım akşam bir halt ettik, gerçek sanmışsın" deyince Nihad da "O haltı akşam etmediniz, şimdi ediyorsunuz." cevabını verir ve Paşa'yı güldürür. Akşam eve gidince istediği şeylerin fazlasıyla geldiğini görür.

Bir diğeri:

Nihad bir gün Mustafa Reşid Paşa ile Boğaziçi'ne giderken Paşa "Bir zamandır bende unutkanlık hâsıl oldu. Her şeyi unutuyorum." der. Nihad "Bunu ben de tasdik ederim. Hatta din ve imanınızı da Londra'da unuttunuz." diye karşılık verir (İnal 2000: C3, 1640).

Nihad Bey'in nedimliği, şairliğinden daha üstündür. İnal, Nihad'ın nüktelerini ve hicviyelerini kıymetli bulmaz ve onun için *Son Asır Türk Şairleri*'nde "Edebiyattan biraz nasibi olan kişiler bile o nükteleri daha zarif bir şekilde yaratabilirdi" (İnal 2000, C3, 1639) ifadesini kullanır. Yine İbnülemin Mahmut Kemal İnal, Nihad Bey'in manzumelerini bir araya toplamak gibi bir gayesi olmadığını ve şairin şiirlerini başarılı bulmadığını dile getirir: "Bir araya toplanmayan hicviyelerinden ve basılmayan manzumelerinden bazılarını gördüm. Manzumelerini kaydetmek itiyadında olmadığını Hersekli merhum söylediler. Bir gazelinde:

N'ola eş'ârımı feshetmese her kimse Nihad

Tab'-ı dîn anlayamaz rütbe-i kadr-i sühanım

diyorsa da "fehm" edebilenler ve "tab-ı dîn" olmayanlar, eserleri içinde hakikaten şiir denilebilecek söze tesadüf etmezler" (İnal 2000: C3, 1639).

Nihad Bey'in şiirlerinin ana teması aşk, sevgili, âşık, vuslat arzusudur. Nihad, divan şiirinin klasik üslubuyla manzumeler yazmıştır. Bu tür şiirlerinde, kötü talihinden yakınmakla beraber sevgiliye duyduğu aşkı ve ona kavuşma arzusunu da dile getirmiştir.

Mâtem itdikce o kâfir kişi gerdûn agladı
 Başına ebr-i siyehden şâmil mâtem bagladı (Metin, 4a İ nüshası)
 ‘Âşıkın fikri rızâdır ni’met ü nıkmets degil
 Cennet ü duzah degildir ‘izzet ü zillet degil (Metin, 4b İ nüshası)
 Rûz u şeb görmek iken maksûd-ı dil-h’âh seni
 Nice günler giceler görmedim ey mâh seni (Metin, 6b İ nüshası)
 Hande vü zülfin anıp hicr ile giryânıma âh
 Neye müncer olacak hâl-i perîşânıma âh
 Kıl gibi kalmış iken kâküli fikriyle tenim
 Kıl kadar hâlime rahm itmedi cânânıma âh (Metin, 15a İ nüshası)
 Gam firâr itdi gönülde dil karâr itmezse de
 Derlidir hicrinle gönlüm âh u zâr itmezse de (Metin, 13b İ nüshası)

Yaşam terübesine dayalı dünya görüşü, insana doğruyu, güzeli göstermeye yönelik düşünce ve görüşlerin Nihad Bey’deki tezahürü aşağıdaki beyitlerdedir.

Derûni ‘âşık isen fikr-i hûb u zîşt nedir
 Gönül sarâyı biter Ka’be vü kinişt nedir
 Tevakkuf ile gelir kısmetin çıkıp taşdan
 Ol esbâb-ı tevekkülde fikr-i kişt nedir (Metin, 4b İ nüshası)
 Geçirme zahmet ile ‘ömri vasat-i ülfetde
 Geçir zamânını râhat ile künc-i ‘uzletde
 ...
 Tarîk-i fakrı tutanlar olur selâmetde (Metin, 12a İ nüshası)
 Fakrdan havfa düşüp etme gönül mâla heves
 Varır o yâre sonı eyleme ikbâle heves (Metin, 15b İ nüshası)
 Dîvâne olma fahri bırak h’âce-i mâl ile
 ‘Ömrin geçirme ‘âkil iseñ kıl ü kâl ile (Metin, 16a İ nüshası)

Nihad Bey dinine düşkün bir şahsiyettir. Mekke-i Mükerrerme’de mücavir olan şair daha sonra İstanbul’a dönmüş ve namazını niyazını terketmemiştir. Ondaki bu dinî olgunun gazellerine de tezahür ettiğini görebiliyoruz. İlahi başlığı altında 5 beyitlik yazmış olduğu manzume ondaki dinî olgunluğu kanıtlar niteliktedir.

İlâhî ‘aşkının nârı dilim pervâne itmiştir
 O âteş hem yakup ‘aklım beni dîvâne itmiştir
 Hiredle âşinâ olmam ben ol dîvâneyim zîrâ
 Beni ‘aşkın cünûnı ‘akl ile bîgâne itmiştir
 Tolaşdukca hayâlinde tûrâb-ı sirrişkimle
 Gönül müjgân-ı çeşmde zülf-i ‘aşka şâna itmiştir
 Mahabbet nârının şimdi degildür itmesi sûzân
 Temelden hâne-i kalbi yakıp vîrâne itmiştir
 Ezelden tâ ebed mestim Nihâdâ teşne bezminden
 Surâhî-i mey-i sevdâ dilüm peymâne itmiştir

Aşık ve şair olarak ünlendiğini ifade eden Nihad kendisini övmeyi ihmal etmez.

Böyle şî’r-i ‘âşıkânemden Nihâd’ım bellîdür
 Şâ’irüm hem ‘âşıkam ben şöhret ü şânım gibi (Metin, 5b İ nüshası)
 Eyledim ihrâc-ı bahr-ı ma’rifetden ey Nihâd
 İşte bu beş beytimin dürdânedir her dânesi (Metin, 3b İ nüshası)

Etrafta aşk ehli kimselerin kalmadığını söyleyen şair, bu durumdan oldukça mutsuz olduğunu ve aşk deryasında tek başına kaldığını “... oldum cihânda kimsesizim” redifli gazelinde ifade etmektedir.

Esîr-i şî’rim olur ehl-i ‘aşk kalmayalı
 Nihâd bî-suhan oldum cihânda kimsesizim (Metin, 9b İ nüshası)

3. Nihad Bey’in Divançesinin İncelenmesi

3.1. Divançenin Nüshaları

Nihad Bey’in biri yazma, diğeri matbu olmak üzere divançesinin 2 nüshası bulunmaktadır.

T Nüshası

Nihad Bey'in matbu divançesi TBMM kütüphanesinde bulunduğundan "T" nüshası olarak isimlendirilmiştir.

Yer : TBMM kütüphanesi Açık Erişim Koleksiyonu.

Demirbaş kodu : 73-7927

Sayfa : 58

Baş: Âgâz-ı 'aşk eylemek encâmdır bana
Gitmek tarîk-i mihnete ârâmdır bana

Son: Dil-i dîvânemi ol âfet idüp âb gibi
Dîdeden deşte revân eyledi seylâb gibi

İ Nüshası

Bu nüsha İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde bulunduğundan "İ" nüshası olarak isimlendirilmiştir.

Yer : İ.B.B Atatük Kitaplığı, Osman Ergin Yazmaları

Demirbaş kodu: OE_Yz_1723-a

Varak : 20

Baş: Efkâr-ı zülf-i vird şeb-i mehtâbdır bana
Hûn-ı sirişk-i çeşm mey-i nâbdır bana

Son: Deli poyrâz n'ola eylerse tecennün yeğniden
Vapur fırtınasından lodus oldı mahcûb

3.2. Şekil ve Muhteva

3.2.1. Şekil

T ve İ nüshaları bir başka deyişle yazma ve matbu nüshalar birbirleriyle benzerlikler gösterdikleri gibi ayrıldıkları noktalar da vardır.

Matbu olan T nüshasında 80 adet gazel bulunmaktadır². Bu nüshada gazeller alfabetik olarak sıralanmıştır. Aşağıdaki tabloda gazellerin kafiye ve redif harflerine göre dağılımı verilmiştir.

خ -0	ح - 1	چ-0	ج -0	ت - 3	پ-0	ب-1	ا-6
ض-0	ص -0	ش-0	س -1	ز -2	ر -18	ذ -0	د -2
ل -10	ك -2	ق -1	ف -1	غ-0	ع-0	ظ -0	ط -0
			ی -1	ة -9	ؤ -2	ن -7	م -13

Gazellerin beyit sayıları 5 ile 13 arasında değişmektedir. En çok 5 beyitlik gazel bulunmaktadır. Bunları tablo ile gösterecek olursak;

² Türk Edebiyatı İsimler sözlüğündeki "Mir Nihad" maddesinde divançede 78 adet gazelin bulunduğu yazılmıştır. Bkz. (<http://www.turkedyatysimlersozlugu.com/index.php?sayfa=detay&detay=3404>)

5 Beyitli Gazeller	7 Beyitli Gazeller	8 Beyitli Gazeller	9 Beyitli Gazeller	13 Beyitli Gazell
51 adet	22 adet	2 adet	4 adet	1 adet

*Son Asır Türk Şairleri'*nde Nihad Bey'in divançesinin, tarihi bilinmeyen bir zamanda basılmış olduğu kayıtlıdır (İnal 2000: C3, 1638).

El yazması olan İ nüshasında 95 adet gazel bulunmaktadır. Ayrıca bu nüshada 42 tane beyit, 11 tane kıta olmak üzere toplamda 148 adet manzume bulunmaktadır. Manzumeler alfabe sırası gözetilmeksizin rastgele dizilmiştir. Aşağıdaki tabloda gazellerin kafiye ve redif harflerine göre dağılımı verilmiştir;

خ -1	ح - 0	چ -0	ج -0	ت - 0	پ-2	ب-0	ا-6
ض -0	ص -0	ش -0	س -1	ز -1	ر -21	ذ -0	د -1
ل -11	ک -1	ق -2	ف -0	غ -0	ع -0	ظ -0	ط -0
			ی -15	ة -11	ؤ -2	ن -11	م -9

İ nüshasında da yoğunluk 5 beyitlik gazeller üzerinedir.

4 Beyitli	5 Beyitli	6 Beyitli	7 Beyitli	9 Beyitli
7 adet	58 adet	1 adet	26 adet	3 adet

Yine İ nüshasında bir gazelin mahlas beytinin;

Misl-i Nihâd sînede esrâr-ı 'aşkını
Ketm eyledükçe sanma 'ayân söylerim sana

T nüshasında;

Hâlim Nihâd-ı yâre beyân eyleyip didim
Derd-i dil-i nihânı 'ayân söylerim sana

Şeklinde değiştiğini görmekteyiz. Bu da bize el yazmasında olan beyit üzerinde basılmadan önce düzenlemeler yapılmış olduğunu göstermektedir. Zira önceki 6 beyitte hiçbir değişiklik yapılmamıştır.

İ nüshasında gazel-i bî-nukad başlığı altında noktasız harflerden oluşan bir gazel çalışması olmuştur. Bununla beraber yine İ nüshasında Fuzulî'nin "*Fuzûlî rind-i şeydâdır hemîşe halka rüsvâdır/Sorun kim bu ne sevdâdır bu sevdâdan usanmaz mı*" beyitli gazeline bir nazire bulunmaktadır:

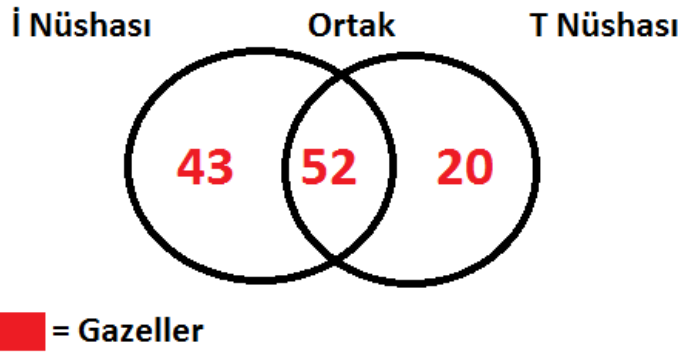
Fitil-i şem'-i bahtım nâr-ı sînemden uyanmaz mı
Yanar pervânedir gönlüm murâdım şem'i yanmaz mı
Misâl-i şem'-i sûzân derd mi yanmakdayım her şeb
Usandım yanmadan ben yandığımdan yar usanmaz mı
Bu bîdâr-ı şeb-i hicrânını rü'yâda bir kerre

Görüp çeşmi siyâhım hâb-ı nahvetden uyanmaz mı
 Yanar kâğıd gibi nâmem yanarken 'arz-ı hâl olmaz
 'Aceb gûş itse ahvâlim kalem kaşım uyanmaz mı
 Cevâ vü cevri bir lutf-ı dîgerken gamzenin câna
 Pürveş-i tîg-i kahra sîne-i 'âşık tayanmaz mı
 Figân u nâlelerle seyr ider esvâk u bâzârı
 Gönül rüsvâ-yı sevdâ olmadan bilmem utanmaz mı (Metin, 7b)

Fakat bu gazeller matbu T nüshasında görülmemektedir.

Bu iki örnek bize Nihad Bey'in sanat gösterme gayesiyle iki girişiminin olduğunu göstermektedir. Sonuç itibarıyla bu iki gazel de matbu nüshada bulunmamaktadır. Fuzuli'ye yazılan nazirede mahlasın olmaması, Nihad Bey'in bu işi yarıda bıraktığı anlamına gelebilmektedir. Zîrâ el yazması olan İ nüshasında mahlas beytin geleceği yer boş bırakılarak bir sonraki gazele devam edilmiştir. Bu mahlassız gazelle birlikte iki tane daha mahlassız gazel bulunmaktadır. Bunlardan birisi gazel-i bî-nukaddadır. İsminden de anlaşılacağı gibi noktalar kullanmadan oluşturulan bu gazelde Nihad Bey'in, ismindeki nun harfinin noktasından dolayı mahlas kullanmadığı anlaşılmaktadır. Yine İ nüshasının 12b varağında mahlassız yarım kalmış 4 beyitlik bir gazel vardır.

Bu iki nüshada 52 adet ortak gazelin olduğu görülmektedir. İ nüshasındaki 43 gazel T nüshasında, T nüshasındaki 20 gazel ise İ nüshasında bulunmamaktadır.

Ayrıca İ nüshasındaki 8 adet beyit, T nüshasında gazel olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu da İ nüshasının T nüshasının bir müsveddesi olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir.

Gazellerin bazılarında birkaç mısradaki vezin hatası bulunmaktadır.

Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (Fa'lün)

Nihâd sîne-i cânâna hâr idüp çeşmin

Nîgehle pîrehen cismini tül eyledi gül

Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilâtün/Fe'ilün (Fa'lün)

Deli poyraz n'ola eylerse tecennün yeñiden

Vapur fırtınasından lodûs oldu mahcûb

3.2.2. Muhteva

İnsanlığın var oluşundan beri bünyesinde barındırdığı aşk kavramı en iyi yansımalarından birini klasik edebiyatımızda bulmuştur. Klasik edebiyatı besleyen ana damarlardan birisi aşk kavramıdır. Bu noktada Nihad'ın divançesindeki şiirlerde hâkim olan konu da "aşk"tır. Sevgili için duyulan ıstırap, sevgiliye ulaşamama hali sıklıkla işlenir.

Yıkıp beyt-i derûnum itmedi ta'mîr bir kerre

Şu gönlüm olmayıp ma'mûr vîrân olduğum kaldı (Metin, 2a İ nüshası)

Gönlüm harâbın oldu inan söylerim sana

Ma'mûr olup da sanma yalan söylerim sana (Metin, 2a İ nüshası)

Cânımı itmiş iken âb-ı sirişkümle revân

Bir nigâh eylemedin dîde-i giryânıma âh (Metin, 4a İ nüshası)

Tasavvuf, klasik edebiyatı besleyen önemli kaynaklardan birisidir. Hemen her şairde tasavvufî öğelere rastlamak mümkündür. Bu bağlamda Nihad'ta da tasavvufî gazellerin olduğu görülmektedir.

Kıldım namâz-ı 'aşkı duâ' kıldım 'aşk ile

Ebrû-yı yâr-i 'aşk ile mihrâbdır bana (Metin, 1b İ nüshası)

İlâhî 'aşkınun nârı dilim pervâne itmiştir

O âteş hem yakıp 'aklım beni dîvâne itmiştir (Metin, 18a İ nüshası)

Ezelden tâ ebed mestim Nihâdâ teşne bezminden

Surâhî-i mey-i sevdâ dilim peymâne itmiştir (Metin, 18a İ nüshası)

Şairin divançesini hazırladığı sıralarda sağlık problemleri yaşadığı tahmin edilmektedir:

Bedende kalmadı sıhhat hüçûm-ı illetden

Tabîb-i celbine yok çâre derd-i killetden

T nüshasının son gazelinin mahlas beytinde;

Nûr pîrüm var iken lutf-ı Allâh ile Nihâd

Tekye-i 'aşkda bir pîr olurum Nûr gibi

Nûr kelimelerinin altı çizilmiş ve bir dipnot konulmuştur. Bu dipnotta "Şöhre-i Bektâş Şeyhi Nûr Baba" yazmaktadır. Burada bahsolunan Nur Baba'nın, dergah postnişini olan meşhur Nuri Baba

olduğu tahmin edilmektedir. Nur Baba Dergâhı bugün Kısıklı mevkiinde olmakla beraber tekkesi ve mescidi yıkılmış durumdadır. Bazı kaynaklarda Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun Bektaşilik aleyhindeki Nur Baba romanını bu dergâhtan esinlenerek yazdığı kaydedilmektedir.

4. Divançeden Örnekler

[Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün]

Efkâr-ı zülf-i vird şeb-i mehtâbdır bana

Hûn-ı sirişk-i çeşm mey-i nâbdır baña

Kıldım namâz-ı 'aşkı duâ' kıldım 'aşk ile

Ebrû-yı yâr-i 'aşk ile mihrâbdır baña

Rû'yâ görür gibi görürüm cümle 'âlemi

Sensin murâd-ı dil bu cihân hâ'bdır bana

İtdi sirişk çeşmimi mir'at-ı sûretim

Dil ıztrâb-ı 'aşk ile sîmâbdır baña

Bî-kes kalır mı 'aşk ile ülfet iden Nihâd

Âh u sirişk ü fikr ü gam ahbâbdır baña

[Mef'ûlü / Fâ'ilâtü / Mefâ'ilü / Fâ'ilün]

Gönlüm harâbîñ oldı inan söylerim saña

Ma'mûr olup da sanma yalan söylerim saña

Tâ subh olunca âh u figân eyledim bu şeb

Âh u figân ki âh u figân söylerim saña

Bir kaşî yâ ki tîr-i cefâsı gönüldedir

Sînemde yaralarla nişân söylerim saña

Zikriñ dilimde fikr ü hayâlin dilimdedir

Sensiz karâr ider mi bu cân söylerim saña

Ey bi amân amân amân vir amân amân
Kesdiñ amân amânım amân söylerim saña

Gör rûy-ı zerdım añla ki derdüm ne derddir
Gûyâ ki ser-i ‘aşk-ı nihân söylerim saña

Miñl-i Nihâd-ı sîne de esrâr-ı ‘aşkıñı³
Ketm eyledikce sanma ‘ayân söylerim saña⁴

[Fâ’îlâtün / Fâ’îlâtün / Fâ’îlâtün / Fâ’îlün]

Bülbül-i sûzân u zâra olmadıkça yâr-i gül
Seyr idüp dâg-ı hezârı zan ider gülzâr-ı gül

Fürkat ile zâr-ı zâr olmaktadır leyl ü nehâr
Bürde olmuş hâtırında bülbülüñ her bâr-ı gül

Sîne-i sûzân-ı ‘âşık gül gül açsa dâglar
Bâg-ı dilden eylemez bülbül gibi izhâr-ı gül

Sad hezârân yaralarla gülşen itdi sînesin
Bülbülüñ dâg-ı hezârın itmesin inkâr-ı gül

Sebz-i hattıñ çeşme gelmez sevdigüm kılca girân
Biñ dikenle dîde-i bülbülde olmaz h’âr-ı gül

Gonce-i ‘ömri hazân itdi hezârın zâr ile
Eyledi bî-çâreyi zâr eyledikçe zâr-ı gül

Kalması eşk ü figân u cân u dermânum Nihâd
Eylediben bülbül-i nâ-çârını nâ-çâr-ı gül

³ T Nüshası> Hâlim Nihâd-ı yâre beyân eyleyip didüm

⁴ T Nüshası> Derd-i dil-i nihânı ‘ayân söylerim saña

[Fe'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fe'ilâtün / Fe'ilün (fa'lün)]

Kâkülün bâ'is iken hâl-i perîşânıma âh
Dehanın oldu sebep nâle vü efgânıma âh

Cânımı itmiş iken âb-ı sirişkimle revân
Bir nigâh eylemedi dâde-i giryânıma âh

Şimdi âh itdigime âh iderim âh ki âh
Âh âh oldu sebep-i nefret-i cânânıma âh

Nice bülbül gibi zulminden anun itmem âh
Rahm idüp gelmez iken dil gül-i tiryânıma âh

Dâmen-i lütfine dest mi irür böyle Nihâd
Merhamet itmez iken çâk-i giribânıma âh

[Fa'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

'Âşıkın fikri rızâdır ni'met ü nıkmət degil
Cennet ü dûzah degildir 'izzet ü zillet degil

Lutf u kahr u hırdan vârestedir endîşesi
'Âşkıdır maksûd 'âşık-ı devlet ü nekbet degil

Bast-ı feyz ü hande vü giryem ber-â-berdir benim
Bir mahabbet var ki dilde râhat u mihnet degil

Neş'e vü gamdan ne hâsıldır eger bî-derd ise
Kalbi kalb eyler mahabbet rıkkat u gızzet degil

Gâh memnûn vü gehî mahzûn olur gönlüm Nihâd
Meyl-i pinhân zâhir ammâ vuslat u fürkat degil

[Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilâtün / Fâ'ilün]

Râhat ümîd eyleyüp mihnetle me'yûs olmadım

Ülfetim mihnetledir râhatla me'nûs olmadım

Şem'-i göñlüm rûzigâr ile yanar pervâneyim

Şişe-i cismim kırıp muhtâc-ı fânûs olmadım

Ser-fürûyü çarh idüp el açmadım dergâhuna

'İzzet-i ümîd eyleyip zilletle pâ-bûs olmadım⁵

Çâr 'unsûrdan geçince hîçe saydım 'âlemi

Biñ belâ çekdim dû-çâr-ı âh-ı efsûs olmadım

Derd-i dilden çâresiz 'âlemde kıldım âh u zâr

'Aşk ile rüsvâlık itdim ehl-i nâmûs olmadım

Toymadım Kays-ı çarhuñda sarf-ı tahsînün Nihâd

Deyr-i dünyâda esîr-i bâng-ı nâkûs olmadım

[Mefâ'ilün / Fe'ilâtün / Mefâ'ilün / Fe'ilün (fa'lün)]

Dimem ki kâğıd uçursun peyâm göndersin

Kebûter-i dil ile bir selâm göndersin

Şarâb-ı bezmi için sâkî-i felek o mehe

Derûni şişe idüp çeşmi câm göndersin

Nigehle 'aklımı almakdan ol gazâl beni

Cünûn-ı 'aşk ile deşte merâm göndersin

Göñül gücendi o bed-hûya nâmın itmez yâd

Değil ki gâhî selâm u kelâm göndersin

⁵ Bu beyit "İ" nüshasında bulunmamaktadır.

Nihâd mürğ-i dile yâr semt-i kûyında
Tûzâg-ı zûlfini kılmazsa dâm göndersin

5. Sonuç

Edebiyat tarihimizin bir kısmını da şöhreti yakalayamamış şairlerin oluşturduğu unutulmamalıdır. Bu çalışmamızda şöhreti yakalayamamış veya şöhreti kendi çevresi ile sınırlı kalmış olan Nihad Bey'i ve onun divançesini tanıttık. Nihad Bey'in şairliği, nüktedanlığının gerisinde kalmış ve şiirlerinden çok meclislerdeki nükte ve hicivleriyle bilinmiştir. Gazellerindeki hâkim konu aşk ve tasavvuftur. Nihad Bey'in divançesinin biri matbu biri yazma olmak üzere iki nüshası vardır. Yazma olan nüshanın, matbu nüshanın müsveddesi olduğu kanaatindeyiz. Zira bu iki nüshada ortak şiirler bulunmakla beraber yazma nüshada olan bazı karalama beyitlerin matbu nüshada gazele dönüştürüldüğü de tespit edilmiştir. Ayrıca yazma nüshada rastgele sıralanan manzumeler matbu nüshada alfabetik sıra gözetilerek oluşturulmuştur.

Kaynakça

- Bursalı Mehmed Tahir (1333), Osmanlı Müellifleri, C.II. İstanbul.
 Çifçi, Ömer (2009), Fatin Davud-Hâtimetü'l-Eş'âr, Kültür Bakanlığı, e-kitap projesi.
 İnal, İbnü'l-emin Mahmud Kemal (1998), Son Asır Türk Şairleri, C.III. İstanbul, Dergâh Yay.
 İsen, Mustafa (2000), "Klasik Şiirin Merkezi Olarak İstanbul", Bilig, Sayı: 13, s. 1-8.
 Kılıç, Filiz (1998), "Klasik Şiirimizin Modern Türk Edebiyatlarına Etkisine Genel Bir Bakış", Türk Kültürü Dergisi, Sayı: 127, s.196-407.
 Mehmed Süreyya (1311), Sicill-i Osmânî, C. IV, İstanbul.
 Öztürk, Yaşar Nuri, 1992, Tarihi Boyunca Bektaşilik, Yeni Boyut Yayınları, İkinci baskı, İstanbul.
 Özyıldırım, Ali Emre (2002), Keçecizade İzzet Molla'nın Mihnet-keşanı ve Tahlili, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.